

INTERPRETAREA FRACTALICĂ A TEXTULUI LITERAR

Olga APOLONIC

Opusul geometriei euclidiene pe care o cunoaștem din școală este geometria fractalică. Dacă geometria euclidiană determină formele fixe ale figurilor și corpurilor, precum și situarea lor în spațiu, geometria fractalică determină formele atipice, haotice și încearcă să identifice structura lor. Etimologic, termenul „fractal” provine din latinescul *fractus*, care înseamnă frântură, ruptură în bucăți. Un fractal este „o figură geometrică fragmentată sau frântă care poate fi divizată în părți, astfel încât fiecare dintre acestea să fie cel puțin aproximativ o copie miniaturală a întregului” [3, p.18]. În studiul său, Benoit Mandelbrot, elucidând o atare geometrie, argumentează că „norii nu se pot aproxima prin sfere, munții nu se pot aproxima prin conuri, coastele insulelor, mărilor și oceanelor nu sunt linii continue.” [3, p.23] Formele neregulate, haotice sunt greu de descris și de măsurat, iar teoria fractală ajută la perceperea, descrierea și înțelegerea acestor forme. Teoria fractală este, potrivit lui Alain Boutot, „o teorie a fractuarului, a zdrobitului, a granularității și diseminării, a porozității” [1, p.26].

În domeniul literar, geometria euclidiană se aseamănă cu ideea aristotelică a formelor pure, iar geometria fractalică se referă la operele din literatura modernă care conțin o ambiguitate a genurilor și speciilor.

Un studiu interesant la acest subiect care își propune să ofere o metodă de interpretare fractalică a literaturii este *Fractologia – prolegomene la o posibilă viziune fractală asupra literaturii*, redactat de Dumitriu Titiuca și Nicoleta Dascălu.

Autorii analizează schimbările filosofice, sistemice și ontologice aduse de teoria fractalilor. Această teorie, susțin autorii, aduce schimbări fundamentale în aceste domenii, în principiu datorită faptului că ne arată că, privite dintr-un anumit unghi, formele haotice pot fi de fapt integrate într-o formă complexă, greu vizibilă nouă. Mai mult, spațialitatea fractalică se întinde la infinit și chiar înlătură diferențele dintre dimensiuni. Astfel, autorii afirmă că „*microcosmosul este în mod esențial similar macrocosmosului, iar cel din urmă nu este superior sau mai important decât primul*” [4,p.26]. O distincție la felul în care un text se poate raporta la interpretarea fractalică este aceea dintre *literatura fractalității explicite* (exploarează direct teme

fractalice) și cea a *fractalității implicite* (fractalitatea este camuflată în compoziție, personaje, cronotop etc.).

Opera literară poate fi interpretată fractalic prin: *lectură fractalică, narațiune fractalică, descriere fractalică și zoom fractalic.*

Lectura fractalică constă în analiza unor fragmente din text, iar concluziile pot fi extinse întregului text. Atunci când folosim lectura fractalică, suntem atenți la detalii, la cuvinte sau idei care se repetă și încercăm să le integrăm întregului text. Principalul avantaj al acestei metode este acela că tot ceea ce pare neimportant sau mai puțin important este integrat întregului, deci, spre deosebire de lectura tradițională, avem șanse mai mari să ținem minte detaliile și descrierile.

O *narațiune fractalică* este narațiunea care necesită o lectură fractalică pentru a fi înțeleasă cu desăvârșire, sau acea narațiune care folosește fractali în firul epic (cum face M.Cărtărescu în romanul *Orbitor*) sau în narațiune (de exemplu, de fiecare dată când mai mulți naratori narează diferit același eveniment, ca în romanele polițiste ale Agathe Christie).

Descrieri fractalice pot fi găsite cu ușurință în romanul *Orbitor*, în descrierea universului: „Cu toate acestea, universul nu este tot ce are loc, ci mult mai mult (...) de neperceput decât cu super-organul de simț al gândirii, super-simetriei, structuri încolăcite în ele însele și care anulează, la un nivel mai înalt, curgerea dinspre trecut și viitor, dinspre tot spre nimic (...) Există o memorie universală, cuprinzând, stocând și distrugând ideea de timp. Există Akasia, și Akasia este salvatoarea universului, și-n afara Akasiei nu e posibilă vreo speranță de mântuire. Ea este ochiul din fruntea Totului, care cuprinde istoria Totului cu tot ce este, a fost și va fi. În Akasia nu există moarte, nici naștere, totul este coplanar și totul este iluzoriu. Toate evenimentele lumii și fiecare particulă de substanță și fiecare cuantă de energie sunt prezente într-o lumină transfinită acolo, în Amintire (...) să detectăm Memoria Memoriei lumii, și Memoria Memoriei Memoriei și poate și mai departe, în nesfârșire. Și, dacă și conștiința, devenită astfel de preștiință, s-ar mai răsfrânge odată în sine, ar fi în stare, ajunsă atotștiință, să se ridice deasupra acestei telescopări de memorii pentru a vedea miezul trandafirului ca un infinit de petale, păianjenul fermecător care țese iluzia, modelând-o rapid în formă de cosmosuri,

spații și timpuri, corpuri și fețe, cu infinitele sale picioare articulate” [2, p.58-59].

Zoom-ul fractalic apare în cazul rescrierii unor opere, de exemplu: când Borges rescrie opera lui Cervantes, putem spune că un zoom fractalic a fost aplicat lui *Don Quijote*, cu ajutorul lui Pierre Menard. Un alt zoom fractalic se referă la firul epic al narațiunii, de exemplu, în romanul *Moarte în Mesopotamia* de A.Christie narațiunea acestuia este bazată pe o serie repetată de zoom-uri fractalice, încă de la începutul romanului, când scena de-naintea crimei este narată pentru prima dată. După acest moment, vom avea o multitudine de narări ale acestei scene, pe măsură ce detectivul interviuează diferite personaje, care vor veni fiecare cu propria variantă. Narațiunea se realizează de fapt prin zoom-uri aplicate acestei scene inițiale, și se sfârșește în momentul în care scena este completată cu detalii care lipsesc, iar criminalul este identificat. În acest moment, fractalul este complet.

Zoom-ul fractalic ar fi, în consecință, procesul prin care un element este relevat într-un mod diferit și la un alt nivel. Acesta poate apărea în firul epic, în descrieri, în rescrieri etc., de fiecare dată când ni se dezvăluie că un lucru are mai multe versiuni, niveluri sau dimensiuni.

În concluzie, putem afirma că: la apariția sa, considerat un component ciudat al matematicii, fractalul se impune astăzi ca termen atât în științele reale, cât și în cele umaniste și necesită a fi studiat cu atenție. Fractalul este cheia pentru înțelegerea unor aspecte, laturi ale lumii, care la prima vedere par dezordonate și ilogice. El generează o metodologie de tip fractalic și își îmbogățește treptat sensurile în funcție de disciplina în care este preluat și aplicat.

Referințe:

1. BOUTOT, A. *Inventarea formelor*. București: Nemira, 1996.
2. CĂRTĂRESCU, M. *Orbitor. Aripa stângă*, vol. I. București: Humanitas, 2002.
3. MANDELBROT, B.B. *Obiectele fractale. Formă, hazard și dimensiune*. București: Nemira, 1998.
4. TITIUCA, D., DASCALU, N. *Fractologia – prolegomene la o posibilă viziune fractală asupra literaturii*. Craiova: Fundația Scrisul românesc, 2004.